

Een tempel voor de toverlantaarn

“Op deze zoo belangrijke dag gaan onze gedachten in de allereerste plaats uit naar het tijdperk, waarop de plannen vasten vorm kregen om te Arnhem een theater te openen, Arnhem waardig, dat wil zeggen naar onze mening van een chique, elegance en comfort dat den verfijnde mensch waardig is. Of de directie er in geslaagd is? Wij meenen te mogen zeggen van wel. De belangstelling is immers de maatstaf voor de beoordeling van ons publiek”.

Met deze woorden richtte directeur Henri Holm van het Luxor Theater aan het Willemsplein in Arnhem zich tijdens de viering van het vijftienjarig bestaan van de bioscoop in 1931 tot de verzamelde toeschouwers in de zaal. Zijn mijmeringen gingen terug naar 1916, toen de architect W. Diehl in Arnhem een uiterst luxueuze tempel voor de dynamische opvolger van de toverlantaarn liet verrijzen. Luxor was een hypermodern theater dat met de modernste snufjes was uitgerust: een pionier onder de bioscopen. De architect had zijn sporen in Arnhem al verdiend bij het ontwerp van een reeks panden in de Transvaalbuurt en zou dat later nog eens dunnetjes overdoen met het kantoor van de Levensverzekeringmaatschappij Vesta aan het Willemsplein.

Het theater omvatte een grote zaal voor het witte doek en een kleinere voor de toon- en kleinkunstenaars: de ‘Luxor Room’. In deze zaal kreeg de Watersnoodcommissie van Gelderland op 28 januari 1916 bijvoorbeeld een kunstavond voorgeschoteld, waar professor J. Modest Lauwerijs van het



Koninklijk Conservatorium te Antwerpen voordroeg uit ‘De Wandelende Jood’ van August Vermeylen en ‘De Stervende Soldaat’ van Karel van den Oever. Toondichter en bariton J.E.F. de Klerk zong uit ‘Droevige Tijden’ van Willem de Mol en stapte daarna over op ‘Een zeelied’ van Jozef Reylandt en ‘Twee kwikstaarten’ van August de Boeck. Pianist Jos de Clerck speelde de

‘Derde Fantazia’ van Peter Benoit. Later voerden de heer en madam Encla hier hun toen wereldberoemde tangodansen op en ook duo’s met namen als ‘Maud en Willy’ gaven er speciale dansdemonstraties. De ‘Luxor Room’ gold bovendien als ‘tearoom’ voor de middagen en avonden met een bijbehorend strijkje.

De bioscoopwereld was toen al een wereld vol snelle veranderingen.

Voor de opkomst van Hollywood hadden de Fransen het er voor het zeggen en dat is te goed te zien in de programma’s van toen. Het in een leren mapje met de afbeelding van een Egyptische adelaar gebonden ‘Carnet de Programma’ meldt zes films, waaronder ‘De Vergiffenis’ (“een drama in twee bedrijven van Henri Nyne”), ‘De Eed van Anatole’ (“een klucht van Paul Tigre in twee acten”),

‘De dochter van de misdadiger’ (“Naar den roman van July Mary”) en ‘Roover zonder het zelf te weten’ (“Een Amerikaanse klucht”).

Oprichter F. van Laecken van Luxor had het filmvak geleerd in de Pathéfabrieken van Parijs en dat was ook dagelijks te zien: Pathé leverde het actualiteitenjournaal en zorgde ook voor speciale films. Zoals de cinematografische studie ‘Het Paard’, gemaakt door cavalerieluitenant De Sévy en de heer Labrély’. Een criticus roemde destijds de “zoo kunstige wijze” waarop de heren de “zeer merkwaardige studie van de bewegingen van het paard” uitgevoerd hadden. “Het geheele mechanische der drie tempo’s: stapvoets, op draf en in galop worden er glashelder in ontleed en gedemonstreerd dankzij het langzaam werkende ciné-toestel”.

Die tijd van verwondering ligt thans ver achter ons. Het bioscoopbedrijf bleef veranderen en wel zo snel dat de hypermoderne theaters van vroeger op den duur een wat muf karakter kregen. Investerings bleven uit en het tapijt begon overal te verschieten. De opkomst van de televisie en een fusiegolf in de wereld van de filmvertoners zorgde voor de rest: in tal van plaatsen kwamen de theaters leeg te staan.

Tijdens de jaren tachtig ontstond er vervolgens wat touwtrekkerij over de vraag of Luxor een jongerencentrum moest worden. Uiteindelijk werd het een poptempel. Oppervlakkig gezien misschien een dramatische breuk met het verleden, maar in feite valt dat wel mee. Qua vluchtigheid zit er niet zoveel verschil tussen de wereld van de filmkunst en de populaire muziek: wie het vandaag gemaakt heeft is straks weer verdwenen.